

تأثیر شیوه خراسانی در شکل‌گیری مساجد صدر اسلام (نمونه موردی: مسجد جامع فهرج)

مهران احمدنژاد¹، سید غلامرضا رضوی امره‌ائی²، بهاره اشرفی اسلامی³، هانیه وردیان⁴*

1- هیأت علمی گروه معماری، دانشکده فنی امام محمد باقر (ع) ساری

2- مدرس گروه معماری، دانشکده فنی امام محمد باقر (ع) ساری

*3- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری، موسسه غیرانتفاعی ساریان ساری، ashrafi.bahareh88@yahoo.com

*4- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری، موسسه غیرانتفاعی ساریان ساری، vardian_hanieh@yahoo.com

چکیده

معماری ایرانی اسلامی یکی از کم نظیرترین هنرهایی می باشد که در طول حضور خود در زمان ها و مکان های متفاوت آثار بی بدیلی را از خود بر جای گذاشته است. این مقاله ابتدا به معرفی سبک های معماری ایرانی اسلامی که شامل شیوه های پارتی، پارسی، خراسانی، رازی، اصفهانی می باشد، خواهد پرداخت. در ادامه سبک خراسانی به عنوان اولین سبک معماری ایرانی اسلامی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. شیوه خراسانی به عنوان اولین شیوه معماری ایرانی اسلامی در مسجد جامع فهرج ظهور کرده و عنوان کهن ترین مسجد سرزمین ایران را به خود اختصاص داده است. لازم به ذکر است این شیوه متأثر از مکاتب و سبک های قبل از اسلام است و از قرن اول هجری آغاز و تا قرن چهارم هجری ادامه داشته است. هدف از تدوین این مقاله مطالعه موردی مسجد جامع فهرج به منظور بررسی مشخصه های شیوه ی خراسانی در بنای مذکور می باشد. مطالب ذکر شده در این مقاله به روش کتابخانه ای و رویکرد آن توصیفی- تحلیلی می باشد.

واژه‌های کلیدی : معماری ایرانی اسلامی، شیوه خراسانی، مساجد صدر اسلام، مسجد جامع فهرج

مقدمه

پس از طلوع اسلام سبک های معماری سرزمینهایی که به قلمرو اسلام پیوستند به گونه ای تغییر یافت که حاصل آن شاهکارهایی چون مساجد بزرگ شد. تفاوت محتوای بیان و فرم معماری جدید به شکلی است که نمیتوان سهم و تأثیر اسلام را در دگرگونی آن نادیده گرفت. چگونگی این تأثیر و کشف پیام اثر معماری از طریق سنت عرفان و یا اشراق بررسی شده است. در بین سازه های معماری که برگرفته از این سبک می باشد مسجد جامع فهرج نماد خوبی برای بیان تلفیق معماری می باشد. سبک خراسانی همزمان با ورود اسلام با ادبیات و معماری ما عجین گشت که این تلاقی خود باعث بوجود آوردن شاخصه های مهمی در عرصه معماری گشت. در این مقاله سعی گشته تا ارتباط نزدیک این سبک و معماری را بیان کرد. نمادهای ادبی در فرهنگ و هنر هر کشور بیانگر تأثیر پذیری آن فرهنگ از فرهنگهای دیگر می باشد که با ورود اسلام فرهنگ معماری ایرانی به معماری ایرانی اسلامی تبدیل شد. این تداخل نه تنها آسیبی به معماری ایرانی وارد نکرد بلکه باعث شد سازه های اسلامی خود را در بطن معماری ایرانی جلوه گر نمایند. که مسجد جامع فهرج نمونه ی بارز این جلوه گری می باشد. [1]

روش تحقیق

با مطالعات بعمل آمده میتوان بیان نمود تاکنون تحقیق جامعی و عمیق در مورد مقاله " تأثیر شیوه خراسانی در شکل گیری مسجد جامع فهرج " مشاهده نشده است. به طور کلی مقالات و مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است بیشتر به معرفی بناها و چاپ نقشه پرداخته اند و کمتر مورد بررسی و تجزیه قرار گرفته است. مقاله مورد نظر با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با مطالعات میدانی و مطالعات کتابخانه ای انجام شده است. در بخش مطالعات کتابخانه ای از منابع مختلفی جهت جمع آوری اطلاعات مورد لزوم مربوط به بناهای مختلف استفاده شده است. این منابع عبارتند از: منابع موجود در سایت کتابخانه ملی؛ تعدادی از سایتهای اینترنتی معتبر همچون دانشنامه تاریخ معماری ایران شهر و...